

téli vakációjában kanári madarat visz kalitkájában Pestről a hűgának, s hogy a madárka meg ne fázzék, Lepsénytől Enyingig kalitja alatt melengeti a kocsin? Lehet. Gondolták-e az irodalmi berkekben a *Katolikus Szemle* szerkesztőjéről, hogy közben betegé lett édesanyjának, testvéreivel megegyezve s egymás között besorozva, kis *Családi Közlönyt* szerkeszt és ír? Nem valószínű. Amikor a katedrán ült, nemigen emlegette, hogy tegnap még Enyingen járt és anyja felvidítésára a Lexi cigányt is odarendelte, hogy húzza a csirkepaprikás mellé. Leste édesanyja óhaját és mindent megtett, hogy enyhítse testi-lelki szenvedését.

Édesanyja egy nappal halála előtt ágyához hívatta, s arra kérte, koporsójánál csak egy verset énekeljen, hogy ne fájdtsa gyermekei szívét.

Ezután tanítványai, növendékei felé ragyogtatta egész szívét. A papi és szerzetesi szellemet kedves ügyességgel igyekezett az új szerzetesanári nemzedékben újjáéleszteni. Amikor látása már nagyon megromlott, zirci tartózkodásai során a növendékek ezt huncutul kihasználták. Fogadást húztak ki belőle, hogy ha a kerti tekéjükön egy dobásra mind a kilenc bábut leütik, kis hordó sört fizet nekik. Lendült a golyó, s — a cérnával összekötött bábuk eldőlték. Állta a fogadást. Lehet, hogy tudta a tréfát és megértette. Szeretett jót tenni.

Amikor XI. Pius pápa 1926-ban a villersi apáti címmel tüntette ki, jelmondatául ezt választotta: *post tenebras spero lucem*; vagyis: remélem, hogy a homály után elnyerem a fényt. Lehet, hogy romló látása is mindjobban homályba vonta körülötte a világot, s a fényt csak Isten országában vélte meglátni.

KRASZNAY JÓZSEF

KRISZTUS KÖVETÉSE

A *Krisztus követése* szerzősége körül időről időre felvetődik még a kétség, hogy ezt a több, mint félezer éves művet mégsem Hermeken Tamás írta, akit születési helye, Kempen nyomán Kempis Tamásnak ismerünk. De — és ebben is igaza van az új kiadás* előszavát író Rónay Györgynek — nem a szerzőség kérdése a lényeges. A filológiai viharok, bármily magasra csaptak is a hullámok, egy idő után elülnek, és megmarad a mű, mely évszázadok után is frissen, megkapó hitellel ragyog felénk.

Vannak a keresztény szellemiségnek olyan emlékei, melyek óhatatlanul emlékművé válnak. Csodálkozni és csodálni zarándokol hozzájuk az utókor, emléküket kegyelettel őrizzük, de mára mintha ellankadt volna az az érdeklődés, mely évszázadokon át feléjük sugárzott. Aki újraolvassa Szalézi Szent Ferenc *Filóteáját*, nem tud szabadulni az érzéstől, hogy ma már ez a valóban nagy hírű és a keresztényi szellemet hosszú ideig orientáló alkotás sem olyan friss és izgalmas. Gyönyörű részletei vannak, oktató passzusai nemegyszer alapos lelkiismeretvizsgálatra készítetnek, de hiányzik belőle az egyszerű élménynek az a frissesége, a rátalálásának az az öröme, amely Kempis Tamás művé-

nek majdnem minden lapját áthatja. Természetesen csak örülhetünk, hogy a Filóteát is kézbe vehetjük, hogy Plaz Bonifác hajdani fordítását oly értő szeretettel és figyelemmel gondozta, csiszolgatta Magyar István. De ki vitatná, hogy a *Krisztus követése* azért jobban belegyökerezik a magyar lelkiség történetébe, s manapság, amikor a keresztényi életben is oly fontos szerephez jutott az intuitív istenélmény, még idősebbnek, még korszerűbbnek érezzük? Mert valaha Kempis Tamás, aki oly sok műnek volt a szerzője, ebben az egyben meg tudta ragadni, ki tudta fejezni az örök emberi vágyakozást a mélyebb vallásos élmény iránt. Újtjelzőket állított fel, s szorgalmas, a lélek mélyrétegeiig ásó kitartással alakította ki azt a módot, ahogyan mi is kimunkálhatjuk a magunk legszemélyesebb s egyre árnyaltabb istenélményét.

Hogyan is látta s látatja Kempis Tamás az Isten felé vezérő utat? A *De imitatione Christi* első két könyvében részletesen szól ennek első állomásáról, a megtisztulásról. Amit itt elmond, nem mindenben saját leleménye, hiszen eredetét ott sejtethetjük a régi filozófiai rendszerekben, az emberi szellem legfontosabb felismeréseiben. De ő valóban egzisztenciális erővel, megvilágosító fénnel tudja elmondani, amit fontosnak tart. Hogy a tudás voltaképpen hiú üresség, ha nem

* *Krisztus követése*. Filótea (Ecclesia, 1977)

párosul az erények szüntelen és áldozatos gyakorlatával. S hogy minél közelebbnek és minél nyilvánvalóbbnak érezzük a halál gondolatát, annál nyilvánvalóbbá válik, hogy erényesen kell élnünk. Hisz ez a felismerés sem merőben új! Aki csak egy kicsit is megvaltatja az irodalom történetét, rögtön rájön, hogyan lép be a költészetbe és általában a művészetekbe a halál, mint válik az elmúlás árnyékában egyre tisztultabbá és salakaltanabbá a művészi kifejezés. Kempisnél azonban ez csak az első lépcsőfok a tökéletes élet, a *vita spiritualis* felé. Aki teljesen átadja magát Istennek, aki megtisztította lelkét minden fölösleges teherből, aki megtanul súlytalanul felszárnálni, aki úgy él, hogy meghalt a világ számára, az léphet csak feljebb, egyre feljebb e csodálatos úton.

A tökéletesedés útján járó lélekkel fejlődése egy bizonyos szakaszában már maga az Úr közli utasításait, tanításait. A *Krisztus követése* harmadik könyvében *sine strepitu verborum*, szavak nélkül érintkezhet a lélek Istennel, megtalálva a szeretet forrását, részesevé belőle, további kegyelmek biztonságában élve:

Viaskodjál, mint a jó vitéz,
és ha néha gyarlóságod miatt elbotlasz,
gyűjts nagyobb erőt az előbbinél,
bizakodván kegyelmem nagyobb bőségében,
az önelégültségtől s a kevélységtől pedig
nagyon óvakodjál.

Amiatt sokan megcsalódnak,
és néha majdnem gyógyíthatatlan vakságra
juthnak.

Intsen vigyázatra és folytonos alázatosságra
ezeknek a gögösöknek s magukban
oktalanul bizakodóknak romlása.

Aki megjárta már ezt a fokozatot, bizakodhat a végső örömben, hogy rátalál a *via unitivára*, amelyen haladva a szeretetben egyesülhet Istennel.

Talán e rövid összefoglalás is érzékeltetheti, hogy Kempis Tamás a misztikusok útját járja. De stílusa telve van robusztus erővel, s a latin nyelv számtalan szépsége villan fel rímes prózájában. Fordítani egyáltalán nem könnyű, nem véletlen, hogy a számtalan régebbi próbálkozó sosem tudott igazán Pázmány magaslatára emelkedni. Pázmány Péter valóban úgy fordította le Kempis Tamás művét, hogy nem látszik „deák-ból csigázott homályossággal repedezettnek”, s olyan „kedvesen folyik”. „mint-ha először magyar embertől magyarul írottatott volna”. Az aprólékos műelemzés kétségtelenül kimutathat — mint

ahogy Kiss Ignác az Egyetemes Philológiai Közönyben 1885-ben ki is mutatott — szövegében bizonyos latinizmusokat, mégsem véletlen, hogy a további kiadások jó részének alapja az ő fordítása maradt. Sikerült munka volt Zsíros Ferenc fordítása is 1927-ben, s a legtöbbet ezt a kiadást használták, vagy a Franklin Társulatét, melyhez 1943-ban a régi magyarság kitűnő kutatója, ifj. Horváth János irt bevezetést. Ebben Pázmány fordításáról a többi között ezt mondta: „Ha fordítása nem is mindenütt *hív* — e tekintetben csakugyan rendelkezünk hívebb magyar fordításokkal is —, de az egész mű hangulatát, sajátos szellemét egyik fordítás sem tudta annyira megközelíteni, mint éppen Pázmányé. Minden, ami a vallással kapcsolatos, minden, ami vallásos jellegű, magával hozza a múlt leheletét, multunknak egy részét: Pázmánynak a régiségtől megszentelt szövege méltán és stílusosan áll Kempis súlyos mondanivalójú, mélyértelmű szövege mellett.”

Amikor az Ecclesia Kiadó úgy döntött, hogy új fordításban jelenteti meg a *Krisztus követését*, találnia kellett egy igazán kitűnő fordítót is, aki úgy tolmácsolja Kempis művét, hogy megőrzi benne a „múlt leheletét”, de ugyanakkor itt és ma is elhithető erővel tudja megszólaltatni, azaz klasszikus szintre tudja emelni. Jelenits István — ez a fordító.

Mindenekelőtt nagyszerű leleménye volt, hogy nyilván az egyik régi latin kiadás nyomán, szakaszokra, mondhatjuk: verssorokra tagolta a szöveget, s így könnyebben bírkózott meg a prózarímek fordításával. Szövege, minden mondata költőien szép, hűséges és ugyanakkor modern.

Idézzünk ennek bizonyosságául egy rövid részletet a latin eredetiből, Pázmány fordításában. Zsíros Ferenc tolmácsolásában és végül Jelenits István új magyarításában. A befejező rész így hangzik latinul:

„Omnis ratio et naturalis investigatio fidem sequi debet, non praecedere, nec infringere. Nam fides et amor ibi maxime praecellunt, et occultis modis in hoc sanctissimo et superexcellantissimo Sacramento operantur. Deus aeternus et immensus infinitaeque potentiae facit magna et inscrutabilia in caelo et in terra, nec est investigatio mirabilium operum eius. Si talia essent opera Dei, ut facile ab humana ratione operentur, non essent mirabilia nec ineffabilia dicenda.”

Pázmány fordítása:

„Minden értelem és természetszerűen való okoskodás azzal tartozik, hogy kövesse a hitet, ne előzze és rontsa. A hit és szeretet ebben a szent és felséges szentségbe első helyet foglal, és csodálatosképpen munkálkodik. Az örök, véghetetlen és mindenható Isten nagy és vizsgálhatatlan dolgokat cselekszik az égbe és a földön; nem is mehet végére senki az ő csodálatos cselekedeteinek. Ha az isteni cselekedeteket könnyen megértené az emberi okosság, nem mondhatnók ezeket csodálatosnak és kimondhatatlanoknak.”

Zsirus Ferenc:

„Minden ész és, természetes vizsgálat követni köteles a hitet, nem pedig meg-előzni vagy megrontani.

A hit és a szeretet ugyanis ebben a legszentebb és legfőbb szentségben az első helyet foglalja el és titkos módon munkálkodik.

Az örökkévaló, megmérhetetlen és véghetetlen hatalmas Isten nagy és kifürkészhetetlen dolgokat művel az égben és a földön, nincs is az a teremtmény, amely végére járhatna csodálatos művének.

Ha Isten művei olyanok volnának, hogy az emberi ész könnyen felfogható, nem volnának már csodálatosak, nem is lehetne azokat kimondhatatlanoknak nevezni.”

Jelenits István új fordítása:

„Minden okoskodásnak és természet szerint való vizsgálódásnak követnie kell a hitet, nem megelőznie és megtörnie.

Mert a hit és a szeretet legszebben itt tündököl

és titokzatos úton-módon

ebben a legszentebb és legméltóságosabb szentségben munkálkodik leginkább.

Az örök, mérhetetlen és végtelen hatalmas Isten,

égen és földön nagy és kifürkészhetetlen dolgokat visz végbe,

csodálatosait nem lehet kimutatni.

Ha olyanok volnának Isten művei, hogy az emberi okoskodás könnyen nyomukba érne,

nem kellene őket csodálatosnak és kimondhatatlannak emlegetnünk.”

Jelenits István szó szerint való hűséggel fordított (például a hit „megtörése” kifejezésben). Úgy vált imaszerű-

vé, hogy megőrizte a szöveg ódon zamatát és érzékeltette modern vibrálását. Műve méltó a pázmányi előzményekhez, és annak bizonyossága, hogy a klasszikusok után is lehet örökérvényű szövegekről újat, fontosat mondani.

A lelki kiteljesedés és tökéletesedés útját mutatja meg vonzó világossággal, a teológia teljes fegyverzetében Gál Ferenc professzor új könyve* is. Fejtegetéseit négy kérdéskör köré csoportosítja. A „Hit és élmény” című fejezetben a közöttünk élő Isten megtapasztalásának útjaira kalauzol. A „Keresztény öröm”-mel kapcsolatban költői szépséggel szól az örök szeretetről és a kegyelem ajándékáról. A „Húsvéti misztérium” bemutatásakor hitünk legfontosabb tanítását s a bűn fölött aratott győzelem ma is érvényes következményeit foglalja össze. Végül a „Titok és élet” című fejezetben már a szentírási szövegek sokat vitatott mélyretegeig száll le, s azokat világítja meg nagy biztossággal, s ugyanakkor elbűvölő világossággal.

Gál Ferenc elsősorban ezzel a racionális világossággal bilincseli le hallgatóit és olvasóit is évről évre. Mi sem áll távolabb tőle, mint a hipotézis, idegenkedik a szellem csaloaka mutatványaitól. Óvatosan lépdel, de abban a biztos tudatban, hogy azért előbbre jut majd a megismerés korántsem egyszerű útján. A mai világban élő keresztény szemével nézi a fejlődő, alakuló, változó és ezért sok izgató kérdést felvető életet; s hogy válasza minél teljesebb lehessen, a mai kultúra szinte teljes ismeretanyagát mozgósítja érvelése, bizonyítása közben. Újra és újra visszatér ősforrásához, a Szentíráshoz, megmutatva, hogy ha valaha, hát ma igazán korszerű és időszerű az abban hagyományozott üzenet. Csak éppen olvasni kell tudni. Olyan alápossággal és látókörrrel, amilyen Gál Ferenc tudósi egyéniségét jellemzi. Még azoknak a kérdéseknek a tárgyalása során is megragad az alázat biztossággal, melyek laikus körökben is mindenkor izgalmat és érdeklődést keltenek (például a *Démonhit a Szentírásban* című fejezet során). Őt azonban sosem kalandoztatja el az érdeklődés szenvedélye. A jelenségek felszínéből mindig a mélybe akar hatolni, és felfedező útja során újra meg újra találkozik az alaptény-nyel, a kinyilatkoztatás igazságával. Ezt mutatja fel, a megtalálás nyugodt örömeivel és biztossággal.

SÍKI GÉZA

* Gál Ferenc: Úton a teljesség felé (Szent István Társulat)